

УКРАЇНА В ЕПІЦЕНТРІ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБОЛЕНТНОСТІ: ПОЛІТИКА, ВІЙНА, ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Віктор БЕДЬ

НДІ стратегічних та політико-правових досліджень

Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород, 20 червня 2025 р.

✓ СВІТ НА ПОРОЗІ ФРАГМЕНТАРНОЇ ТРЕТЬОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Світ дедалі очевидніше занурюється у стан фрагментарної, але системної війни глобального масштабу. Йдеться не про формально оголошену світову війну, а про багатоглибше збройне протистояння, що у своїй сукупності вже набуло характеру глобального військово-політичного конфлікту.

➤ Одночасні збройні ескалації:

- повномасштабна агресія Росії проти України;
- збройне протистояння Ізраїлю з Іраном і його проксі-угрупованнями;
- зростання напруженості довкола Тайваню та в Південнокитайському морі;
- регіональні війни в Африці (Сахель, Судан, Ефіопія) та нове загострення на Балканах (етнічна напруга між Сербією і Косовом, сепаратистські тенденції в Боснії і Герцеговині) –

усе це свідчить про формування багатопольярного військово-політичного зіткнення між основними центрами сили сучасного світу — з одного боку, США та союзники по НАТО, Велика Британія, Канада, Європейський Союз, Ізраїль; з іншого — Китай, Російська Федерація, Іран та їхні проксі-структури і сателіти.

✓ КРИЗА ПОЛІТИЧНОЇ ЄДНОСТІ І ЛІДЕРСТВА НА ЗАХОДІ

Демократичні держави Заходу дедалі очевидніше демонструють втрату політичної цілісності, стратегічної єдності та ефективного глобального лідерства.

США, як головний гарант західної безпеки, охоплені глибокою внутрішньою поляризацією, старінням політичних еліт, кризою правової визначеності й зростанням популізму. Внутрішньополітична напруга дедалі більше впливає на зовнішню стратегічну спроможність Вашингтона.

Європейський Союз демонструє фрагментацію — насамперед через деструктивну політику окремих країн-членів Східної Європи (зокрема Угорщини, Словаччини, частково Болгарії), які, перебуваючи під культурним, інформаційним або політичним впливом Російської Федерації, блокують або послаблюють єдину позицію ЄС щодо України, безпеки та санкційної політики.

У результаті Євросоюз виявляється неспроможним до оперативного, послідовного й рішучого прийняття стратегічних рішень, що створює ризики не лише для стабільності європейського континенту, а й для всього міжнародного правопорядку та справедливої розв'язки російсько-української війни.

Політична воля підмінюється риторикою, а колективне стратегічне лідерство заміщене декларативністю.

Розклад і слабкість глобального керівництва породжують вакуум сили, який активно заповнюють авторитарні та ревізійні держави, насамперед Росія, Китай та Іран.

✓ **ЗАНЕПАД ГЛОБАЛЬНОГО ПОЛІТИКУМУ: КРИЗА ЛІДЕРСТВА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Нинішні керівники провідних наддержав — США, Російської Федерації, Китаю — є представниками пострадянської та постхолоднової епохи. Їхнє політичне мислення значною мірою сформоване в умовах старої геополітичної архітектури, що робить їх схильними до персоналізму, авторитаризму, ізоляціонізму й консерватизму. У багатьох випадках політика визначається не інституціями, а волею одного лідера або вузького кола неформальних впливів.

Утверджується небезпечна глобальна тенденція — керування державами через антидемократичні механізми, без належної правової та інституційної відповідальності.

Цей процес створює прецедент для держав, що шукають свою модель розвитку — зокрема, для України, яка постає перед вибором: або стати частиною демократичного світу, або втягнутися у неавторитарну динаміку, особливо під тиском війни.

Повномасштабна агресія Росії проти України — це не лише прояв імперського реваншизму, а й симптом глибокої світової кризи політичної відповідальності, коли держави, що порушують міжнародне право, не зупиняються через слабкість глобальних механізмів стримування. Цей фактор особливо небезпечний для молодих демократій і держав перехідного типу, де спокуса "сильної руки" лише посилюється у воєнних умовах.

✓ **УКРАЇНА: ВІЙНА, КРИЗА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І СИСТЕМНІ ЗАГРОЗИ**

1. Відсутність стратегії війни

Російсько-українська війна триває вже понад десять років, але держава досі не перевела економіку, соціальну політику та систему управління на повноцінні воєнні рейки.

Найбільша проблема — відсутність узгодженої державної доктрини перемоги: чітко сформульованої мети, методів досягнення, системи мобілізації та післявоєнної реконструкції.

Натомість спостерігається хаос, ручне управління, імітація реформ і виснаження стратегічних резервів — людських, військових, управлінських.

2. Позиційний глухий кут і фронтові загрози

Попри героїзм і самовідданість Збройних Сил України, армія системно виснажується.

На тлі хронічного браку боєприпасів, засобів ППО, БЛА, техніки та кадрових резервів зростають ризики локальних проривів, втрати територій, психологічної втоми суспільства і деморалізації тилу.

3. Імітація державного управління

Політична система все більше імітує діяльність, замість її реалізації.

Форумна активність, показове самопросування у медіа, демонстративні реформи — відволікають увагу суспільства від реальних викликів.

Ухвалення рішень — неколегіальне, непрозоре, зосереджене в руках вузьких груп, що культивують безкарність і непрозорість.

4. Корупція, агентура, популізм

Серйозну загрозу становить високий рівень інфільтрації державного апарату агентурою РФ і впливом іноземних сил, які проводять антиукраїнську політику в інтересах Москви.

➤ До таких належать:

- Угорщина (під керівництвом Віктора Орбана) — через системне блокування рішень ЄС щодо України, політичний тиск під приводом "захисту угорської меншини" на Закарпатті, підтримку проросійських і русинських сепаратистських ініціатив, а також фактичний вплив на органи влади регіону через діяльність етнічних партій «КМКС – партія угорців України» та «Демократична партія угорців України», що суперечить Конституції України (ст. 36) та Закону «Про політичні партії» (ст. 3 ч. 2), які забороняють створення партій за етнічною ознакою.
- Словаччина (під керівництвом Роберта Фіцо) — відкриті антиукраїнські меседжі на користь Росії;
- частково Болгарія — проросійські політичні середовища, які блокують військову допомогу для України.

5. Відсутність державної ідеології та української національної ідеї

В Україні досі не сформульовано і не впроваджено цілісної державної ідеології — української національної ідеї, яка б стала ідейною основою внутрішньої консолідації суспільства, політичної модернізації держави та духовно-національного відродження.

Ця ідеологічна порожнеча створює системну загрозу для досягнення національної єдності, зокрема у складних умовах війни, культурного тиску та гібридної агресії.

Відсутність єдиної національної ідеї не сприяє формуванню цілісної, об'єднаної політичної української нації, яка б включала всіх громадян України — незалежно від етнічного походження, — на основі спільної історичної пам'яті, цінностей, культури, мови й політичної волі до збереження суверенної національної держави.

Це також блокує реалізацію природного і міжнародно визнаного права українського народу як титульної нації на власну державність, внутрішнє політичне самовизначення та захист культурно-цивілізаційної ідентичності.

➤ Узагальнююча характеристика системної кризи

У сукупності всі вищезазначені чинники формують глибоку системну політичну кризу державного управління. Вона супроводжується спадковою хронічною корупцією, клановістю, популізмом, непрофесіоналізмом, нетерпимістю до альтернативної думки, відсутністю

верховенства права, а також ідеологічною порожнечою — зокрема, відсутністю державної ідеології та української національної ідеї як об'єднаної основи для всього українського народу. Натомість культивується замкнена система "своїх для своїх" — замість меритократії, правової відповідальності та фахового підходу у формуванні кадрового заміщення та стратегічного резерву.

✓ РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА РОЗКОЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Релігійне поле в Україні залишається одним із ключових напрямів боротьби за масову свідомість, духовну незалежність та ідентичність громадян.

Замість бути простором національного єднання та морального опору російській агресії, воно дедалі частіше перетворюється на інструмент гібридної війни, дезорієнтації та духовного розколу.

Насамперед, структури Московського патріархату в Україні продовжують функціонувати як системно організований ідеологічний апарат впливу Російської Федерації та її спецслужб, зберігаючи вертикаль підпорядкування і механізми інформаційно-психологічного контролю.

Під прикриттям риторики «канонічності», «миру» й «духовності» легалізуються проросійські наративи, пропагується капітулянтство, дискредитуються Українська державність, Збройні Сили України та Помісна Автокефальна Православна Церква України.

Усе активніше релігія, через структури так званої Української Православної Церкви Московського патріархату, використовується як інструмент психоемоційного тиску на населення — з метою його дезорієнтації, деморалізації та знецінення критичного мислення, особливо в умовах війни та соціальної вразливості.

Поряд із цим, внутрішні політичні й олігархічні структури використовують церковні інституції як засіб контролю, маніпуляції та збереження вигідного для них статус-кво, блокуючи духовне оновлення суспільства.

Церква, яка мала б бути моральним авторитетом і духовним лідером нації, у багатьох випадках перетворюється на інструмент збереження старих корупційних та кланових систем.

Водночас, в Україні відсутня державна політика ідеологічної дерусифікації духовного простору, не діє повноцінна програма підтримки Помісної Автокефальної Православної Церкви України як духовної опори української нації.

Не сформовано також цілісної стратегії духовної безпеки, що передбачала б протидію релігійним маніпуляціям, інформаційним атакам і підривній діяльності Російської Православної Церкви, зокрема під виглядом «церковної місії» УПЦ МП на території України.

У результаті — значна частина українського суспільства залишається незахищеною перед релігійно-психологічним впливом держави-агресора — Російської Федерації та її ідеологічних сателітів, які маскують під «церковну місію» поширення псевдохристиянських наративів і людиноненависницької імперської доктрини так званого «русского міра», що є духовною основою сучасного рашизму.

✓ **ІНШІ НЕДООЦІНЕНІ ЗАГРОЗИ**

Поза межами очевидних загроз — воєнних, політичних, економічних чи зовнішньополітичних — в Україні накопичується пласт внутрішніх, структурно небезпечних процесів, які поступово підривають життєздатність суспільства, держави, а також національну й духовну єдність.

1. Соціальне знелюднення.

Україна стикається з критичними демографічними тенденціями: масова еміграція працездатного населення, скорочення народжуваності, вивезення дітей, підлітків і юнаків за кордон, а також депопуляція стратегічно важливих територій — передусім прифронтових і сільських регіонів. Це веде до втрати соціального капіталу, кадрового потенціалу та основ для післявоєнного відновлення.

2. Падіння інтелектуального рівня.

Система освіти деградує під тиском бюрократизації, формалізму, девальвації якості передвищої та вищої освіти, а також через надмірне ускладнення процедур ліцензування та акредитації, порушення принципів академічної автономії закладів освіти.

Фахове експертне середовище витісняється декоративними структурами, а в публічному просторі домінує культура "швидкого кліку" і реактивності замість аналітики, фаховості та стратегічного мислення.

3. Деморалізація народу.

Шириться масова апатія, втрата віри в справедливість, професіоналізм і відповідальність влади.

Усе більше громадян, зокрема молодь, не пов'язують своє майбутнє з Україною. В суспільстві переважають недовіра, втома, розчарування і моральне вигорання — навіть серед тих, хто донедавна був рушієм спротиву й відновлення.

4. Внутрішньоелітні конфлікти.

Олігархічні й кланові групи ведуть виснажливу боротьбу за вплив, ресурси і контроль над державною системою.

Взаємна дискредитація, інформаційні війни між "своїми", кулуарні домовленості розкладають політичну систему зсередини, підривають державну стабільність і руйнують суспільну довіру.

5. Параліч інституційної демократії.

Політичне життя дедалі більше зводиться до імітації демократичних процедур.

Монополізація влади за партійною ознакою, згортання парламентських повноважень, декоративна участь громадськості створюють видимість демократії при фактичному авторитарному управлінні, що суперечить як духу Конституції України, так і очікуванням суспільства.

✓ ПРОГНОЗИ І СТРАТЕГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

➤ Прогноз

Без кардинальних і багатопрофільних змін ситуація в Україні може набути катастрофічного характеру. Йдеться про реальні ризики:

- фронтових проривів і нових територіальних втрат;
- політичного хаосу, внутрішніх протистоянь і масштабних соціальних протестів;
- поетапного перетворення України на об'єкт зовнішніх маніпуляцій без реальної суб'єктності;
- втрати довіри з боку міжнародних партнерів і донорів.

➤ Рекомендації:

1. Запровадження нової державної ідеології — Української Національної Ідеї

Формування цілісної системи національних цінностей, духовного і світоглядного ядра, здатного консолідувати народ і державу в умовах війни та післявоєнного відновлення.

2. Повна мобілізація внутрішніх ресурсів під реалії війни

Охоплює економіку, освіту, науку, управлінську систему та інститути громадянського суспільства. Перехід до політики мобілізаційного типу — замість декларативно-реактивного управління.

3. Безумовна підтримка Збройних Сил України і розвиток ВПК

Системна модернізація військово-промислового комплексу, розробка і виробництво високотехнологічної зброї, ППО, балістичних ракет, безпілотників тощо — з максимальним залученням українського науково-технічного ресурсу.

4. Посилення фахової міжнародної дипломатії

Професіоналізація зовнішньополітичного корпусу, активізація геополітичного діалогу, стратегічна присутність у міжнародних ініціативах та форумах, переорієнтація на субстантивну міжнародну суб'єктність України.

5. Реформа духовного простору

Очищення духовного простору від московської релігійної інфраструктури, впровадження державної політики духовної безпеки та всебічна підтримка Помісної Автокефальної Православної Церкви України — як ключового інституту української ідентичності, національного єднання та духовного розвитку на основі правди, свободи і справедливості.

6. Відновлення інституційної демократії

Реформування парламенту, зміцнення реального парламентаризму, розширення повноважень місцевого самоврядування, відновлення принципів професійного державного управління та формування нової управлінської еліти — на основі компетентності, порядності та відповідальності.

7. Кадрова революція

Відсторонення непрофесіоналів, агентури, корупціонерів та політичних симулякрів від влади. Побудова кадрової політики на принципах прозорості, відповідальності, досвіду та моральної легітимності.

✓ ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

Україна перебуває в епіцентрі глобальної світової цивілізаційної турбулентності й водночас — на межі масштабних внутрішньодержавних проблем і викликів.

Однак ми ще маємо шанс — зберегти себе як незалежну, дієздатну, суб'єктну національну державу та сформовану політичну українську націю, здатну не лише вистояти у російсько-українській війні, а й стати джерелом оновлення для власного народу, регіону та європейського простору.

Для цього необхідна не косметична реконструкція, а докорінна внутрішня трансформація — політична, духовна, ідеологічна, моральна, управлінська та інституційна. Вона має бути заснована на верховенстві права, правді, справедливості, національній і духовній єдності та непохитній волі до перемоги.

Цей шлях вимагає відвертості перед собою, нацією і державою, мужності до правди та сміливості до змін.

Інакше — історія зробить свій вибір без нас.